

УДК 338.48(477)-029:314.15-026.48-043.86(045)

Романуха О.М.,
канд. іст. наук, доц.

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: Romanuxa@mail.ru

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

UDK

Romanykha O.M.
associate professor,
PhD degree in History

Donetsk National University of Economics
and Trade named after Mykhailo Tugan-
Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine
e-mail: Romanuxa@mail.ru

THE STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TOURISM IN UKRAINE

Мета. Метою статті є вивчення загальної динаміки розвитку туристичної індустрії України, проведення аналізу стану міжнародного туризму в Україні.

Методи. Використано комплекс загальнонаукових методів гносеології: теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, прогнозування, методів графічного, статистичного і математичного аналізу. Вихідним фактом дослідження є констатація мінливості туристичної галузі та суспільства.

Результати. Розглянуто динаміку змін туристичних потоків України на прикладі в'їзного та виїзного туризму. Відзначено позитивну тенденцію розвитку в'їзного туризму в Україні на початку першого десятиріччя ХХІ ст. Визначено кризові моменти та констатовано різке зменшення кількості в'їзних туристів через причину анексії Криму та військового конфлікту на Сході України у 2014 р. Встановлено взаємозалежність між кількістю приїжджених туристів та числом виїхавших громадян України за кордон, як індикатора стану економіки країни. Проаналізовано концепцію державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року, подано рекомендації по її удосконаленню та доповненню.

Ключові слова: туризм, динаміка, програма розвитку, туристична індустрія, курорти, інфраструктура, економіка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Туризм є важливим напрямком розвитку національної економіки. Піднесення туристичної галузі сприяє збільшенню робочих місць, припливу валютних надходжень до країни, джерелом поповнення бюджетів різних рівнів та ін. Для багатьох країн світу туризму став одним з основних напрямків економічного розвитку. Географічне положення України, її природні ресурси, клімат, історико-культурний та рекреаційний потенціал є гарною передумовою перетворення туризму на прибуткову галузь національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню даного питання приділяється значна увага. Серед останніх публікацій увагу привертають роботи Г. Горіної., А. Федорова, В. Слівенко та ін. Так дослідниця Г. Горіна звертає увагу на концептуальні засади та перспективи розвитку туристичної індустрії України на сучасному етапі, проводить аналіз державної концепції розвитку туризму до 2022 року та подає ряд рекомендації [1]. Проблеми та недоліки стану розвитку туристичної галузі в Україні аналізує В. Слівенко [2]. Особливості сьогоденного ринку туристичних послуг в Україні

вивчає А. Федоров [3]. Окрім наукових журналів питання стану та перспектив розвитку туристичного ринку в Україні підіймаються і на ресурсах Державної прикордонної служби України, Держкомстату, Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTO). Основними серед яких є: Вісник держкомстату [4], Travel & Tourism Economic Impact Ukraine, 2015 [5], Travel & Tourism Economic Impact Europe, 2015 [6].

Постановка завдання. Метою статті є вивчення загальної динаміки розвитку туристичної індустрії України, проведення аналізу стану в'їзного туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Активний розвиток інформаційного суспільства обумовлює перебудову національних економік багатьох країн світу. Відхід від домінування у структурі ВВП виробництва та перехід до пріоритетності послуг відкриває перед туристичною сферою широкі можливості. Сьогодні значна кількість держав світу завдяки атрактивним туристичним ресурсам вже перетворили туризм на основне джерело прибутку країни. Так званий «Туристичний експорт» – торгівля враженнями, став основою їх життя. Це має багато позитивних наслідків (рис. 1).

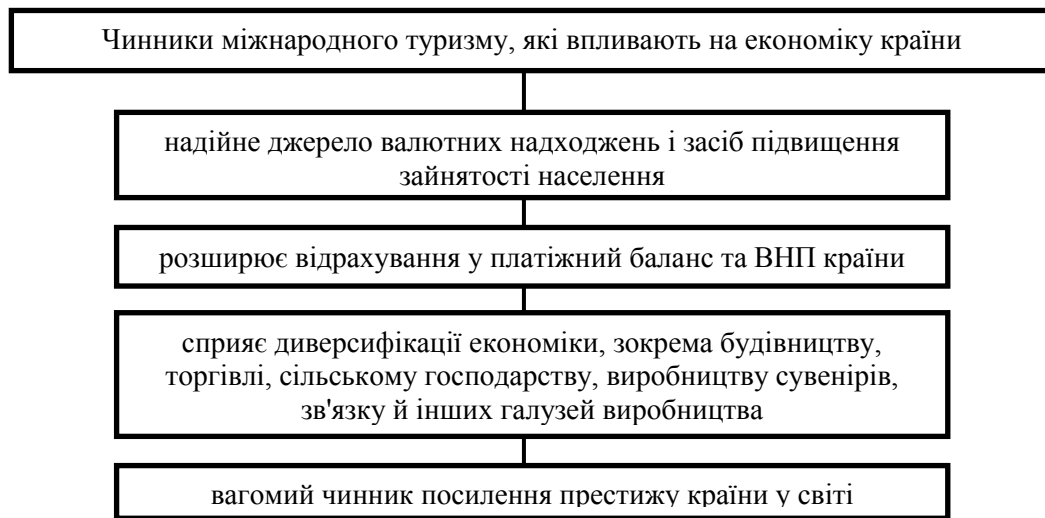

Рисунок 1 – Чинники впливу міжнародного туризму на економіку країни [7].

Ситуація в туристичній сфері України протягом останніх 15 років мала позитивну динаміку, відбувалось поступове збільшення кількості іноземних туристів, розширювалась мережа закладів надання туристичних послуг. Однак, маючи позитивну динаміку зростання, протягом досліджуваного періоду, обсяг туристичного потоку мав дві кризи. Перша наступила в Україні у 2009 р. У цей час відбувається різке зменшення кількості іноземних туристів. Так, у 2009 році Україну відвідали 20,7 млн. в'їзних (іноземних) туристів, що на 18%, або на 4,6 млн. осіб менше, ніж у 2008 році. Причина цього – початок політичної кризи пов'язаної з черговими виборами та нова хвиля світової економічної кризи (табл. 1).

Врегулювання усіх політичних питань сприяло початку нової хвилі зростання. У 2010 році Україну відвідали 21,1 млн. в'їзних (іноземних) туристів, що на 1,6 % або майже на 323,8 тис. осіб більше, ніж у 2009 році. На 2013 р. кількість іноземних туристів становила вже 24,6 млн. осіб. Це було пов'язано з проведенням в Україні Чемпіонату Європи з футболу «УЄФА Євро 2012». Стрімка динаміка росту була втрачена у 2014 р. знову таки ж через політичні негаразди, що з годом переросли у військовий конфлікт на Сході України та анексію Криму. У 2014 році Україну відвідали лише 12,7 млн. осіб, що на 48,5% або на 11,9 млн. осіб менше порівняно з 2013 роком (Див таб.1).

Таблиця 1 – Туристичні потоки України з 2001 по 2015 роки

Рік	Кількість громадян України, які виїжджали за кордон	Кількість іноземних громадян, які відвідали Україну
-----	---	---

	Усього осіб	Темпи зростання , %	Усього осіб	Темпи зростання , %
2001	14849033	110,6	9174166	142,7
2002	14729444	99,2	10516665	114,6
2003	14794932	100,4	12513883	119,0
2004	15487571	104,7	15629213	124,9
2005	16453704	106,2	17630760	112,8
2006	16875256	102,6	18935775	107,4
2007	17334653	102,7	23122157	122,1
2008	15498567	89,4	25449078	110,1
2009	15333949	98,9	20798342	81,7
2010	17180034	112,0	21203327	101,6
2011	19773143	115,1	21415296	100,9
2012	21432836	108,39	23012823	107,5
2013	23761287	111,0	24671227	107,2
2014	22437671	94,43	12711507	51,5
2015	23141646	103,1	12428286	97,8

Джерело: складено автором на основі [4]

Основні туристичні потоки досліджуваного періоду розподілялися по території України непропорційно. Лідерство займали м. Київ, АР Крим, Західні області України (Карпати). Причина цього різний рівень розвитку туристичної інфраструктури регіонів. Початок ХХІ ст. сприяв трансформації туристичної інфраструктури, першість у чому мали саме згадані лідери. Саме там будувались готелі, ресторани, дороги, що відповідали світовим стандартам і сприяли збільшенню кількості туристів. Сьогодні за рівнем розвитку в'їзного туризму в Україні виділяються наступні райони:

- з високим рівнем розвитку – м. Київ, АР Крим;
- з середнім рівнем розвитку – Запорізька, Миколаївська, Одеська, Львівська, Харківська області;
- з недостатнім рівнем розвитку – решта областей України.

У такій ситуації модернізація інфраструктури туристичного сектору стає загальнодержавним питанням. Старіння готельного фонду, підвищення якості обслуговування, зменшення ціни послуг, відповідність світовим стандартам – усе це потребувало загальнодержавної програми розвитку. З метою вирішення цієї проблеми у серпні 2013 р. Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію державної цільової програми розвитку туризму і курортів до 2022 р. Програма була створена за участі провідних вітчизняних та світових експертів, на основі кращого міжнародного досвіду та підтримки Всесвітньої туристичної організації (ВТО). Серед буденних питань – залучення інвесторів для модернізації інфраструктури сфери туризму в Україні, удосконалення системи оподаткування, створення нових туристичних об'єктів, відновлення пам'яток культури, історії, архітектури, забезпечення ринкової конкуренції туристичних послуг, акцент робився і на проведенні спортивних свят світового рівня, що залучали б все більшу кількість іноземних гостей. Прикладом чому є проведений у 2012 р. на території України чемпіонату Європи з футболу [8].

Динаміка в'їзного та виїзного туризму в Україні показує і ще декілька важливих моментів. Між ними існує прямий взаємозв'язок. Підвищення кількості приїжджих туристів, позитивно відображаючись на загальноекономічному стані в державі, сприяло зменшенню кількості виїзних туристів з України. Ця закономірність має два пояснення. По перше, збільшення іноземних туристів сприяє припливу коштів та відкриттю нових об'єктів туристичної діяльності, формуванню нових робочих місць, зменшенню потреби у пошуках роботи за кордоном. По друге, формування належної інфраструктури та сервісу,

що не поступається світовому, сприяє відпочинку громадян України та території України, інвестуванню грошей в свою ж країну. Така динаміка мала місце в Україні з 2006 р. по 2009 р. І навпаки, починаючи з 2014 р. різке зменшення кількості іноземних туристів штовхало українців до виїзду за кордон у пошуках роботи (див. рис. 2).

Стрімкий розвиток в'їзного туризму протягом 2006-2014 рр. мав наступні позитивні досягнення. Платежі до держбюджету, за даними Міністерства доходів і зборів, від туристичної діяльності лише у 2012 році становили більше 1,5 млрд. грн., що на 19,5% більше, ніж у 2011 році. Україна займала перші позиції у рейтингах місьць, які провідні експерти пропонували відвідати. Київ – на 1-му місці в Європі і 3-му в світі у 2012 році (Портал Tripadvisor). Львів – 2-е місце в Європі – рейтинг видання Lonely Planet «кращих міст для уїк-енду в Європі». Крим, за версією журналу National Geographic посідає 1-е місце в світі у рейтингу «20 місьць, які потрібно побачити в 2013 році». Після проведення Євро-2012 більше 70% відвідувачів чемпіонату з футболу оцінили своє перебування в Україні як «добре» і «дуже добре». Більше половини опитаних висловили бажання ще раз відвідати Україну (за даними німецького агентства GIZ). На 2012 рік у сфері туризму налічувалось 380 тисяч робочих місць – у готелях, на транспорті, в ресторанах і кафе, у культурних центрах. Це 35-е місце в світі (за даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей). А з урахуванням впливу туризму на суміжні галузі української економіки (продукти харчування, товари народного споживання), загальна кількість створених робочих місць оцінювалася майже у півтора мільйона. Відповідно до рейтингу Всесвітньої ради з туризму і подорожей вклад туризму у ВВП України в 2012 році склав 3,6 млрд. дол. США (або 2,2% від ВВП), завдяки цьому Україна посіла 60-е місце у світовому рейтингу за вкладом туризму у ВВП [9].

На 2015 р. кількість іноземних туристів як і дохідність від них впала у два рази. Причинами такого різкого спаду слід вважати анексію Криму, як найбільшого туристичного центру України, та військовий конфлікт на Сході України. Звертаючи увагу на країну проживання іноземного туриста можна побачити значне домінування протягом досліджуваного періоду туристів з Російської Федерації на території України.

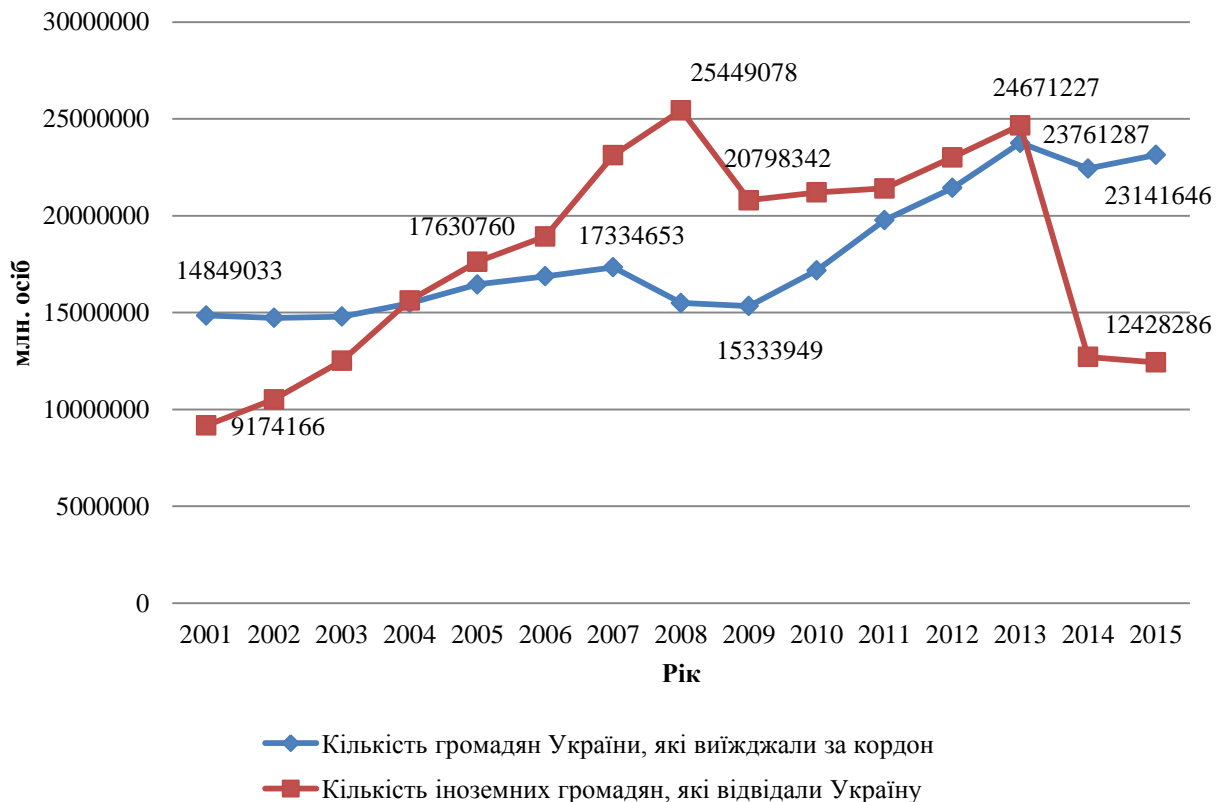

Рисунок 2 – Динаміка туристичних потоків України [4]

У 2013 р. близько 10,3 млн. росіян відвідали Україну, що становило 42% від усього потоку іноземців. У 2015 р. їх кількість становила близько 1,2 млн осіб та відповідно 10% від загалу. Таке різке зменшення кількості туристів відбулося лише з Російською Федерацією, що легко пояснити інформаційною пропагандою російських телеканалів. У той час туристи з інших країн: Німеччини, США, Молдови, Білорусії хоч і демонстрували зменшення кількості відвідувачів проте не такі високі (Див. табл. 2). Такий хід подій змушує багато в чому переоцінювати існуючу стратегію розвитку в'їзного туризму в Україні. Модернізації потребує орієнтація на клієнта. До 2014 року основну масу туристів з Російської Федерації становили люди середнього класу. Вони приїздили до України через доступну ціну, близькість, традиційність відпочинку, по своїй суті були не сильно вибагливі, що негативно позначалося на конкурентній складовій туристичного ринку України. Більшість власників через це будували свій бізнес на принципах отримання максимального прибутку, з мінімальними капіталовкладеннями та фактично не розвивали галузь. Втрата цієї маси туристів, залишила підприємця перед клієнтами звиклими до певних умов, сервісу, спектру пропонованих послуг. Це матиме величезні вплив на туристичний ринок України: початку конкурентної боротьби; реформування старих зон туризму та створенню нових.

У зв'язку з цим напрямками, що потребують уваги та вирішення стають: сприяння покращенню соціально-економічної ситуації з боку держави для створення комфортних умов для внутрішніх та зовнішніх інвесторів; створення найбільш оптимальної системи використання природно-туристичних ресурсів країни; здійснення діючого контролю за стандартизацією та сертифікацією готельних послуг; спрощення туристських формальностей; здійснення комплексних робіт по поліпшенню матеріальної бази туризму; підготовки висококваліфікованих кадрів; максимального використання інформаційних та комунікаційних технологій, проведення великомасштабних рекламних кампаній, нового мислення власників туристичного бізнесу.

Таблиця 2 – Рейтинг 10 головних країн в'їзного туризму України за 2010 – 2015 рр.

№	Назва країни	Кількість іноземних громадян, які в'їхали в Україну					
		2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.
	Всього	21203327	21415296	23012823	24671227	12711507	12428286
1	Росія	7900436	9018487	9526695	10284782	2362982	1231035
2	Молдова	4063459	4071785	4849115	5417966	4368355	4393528
3	Білорусь	3058023	2643988	3091780	3353652	1592935	1891518
4	Польща	2089647	1720104	1404086	1259209	1123945	1156011
5	Угорщина	944777	862051	742445	771038	874184	1070035
6	Румунія	910450	735233	791281	877234	584774	763228
7	Словаччина	609994	564337	476574	424306	416158	412519
8	Німеччина	227725	231718	274073	253318	131244	154498
9	США	125853	127924	134128	134672	81709	108288
10	Узбекистан	105469	141163	185518	235361	158030	68765

Джерело: складено автором на основі [4]

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вивчення стану та перспектив розвитку в'їзного туризму в Україні дозволило зробити наступні висновки та рекомендації: в умовах інформаційного суспільства сфера туризму стала важливим напрямком розвитку економіки; протягом останніх 15 років загальна динаміка в'їзного туризму в Україні була позитивною, ситуація змінилась лише 2014 р.; стрімкий розвиток в'їзного туризму протягом 2006-2014 рр. вивів Україну в міжнародних рейтингах

туристичних принад на перші місця; основні туристичні потоки розподілялися між регіонами України непропорційно, через неоднаковість стану інфраструктури; аналіз динаміки виїзного та в'їзного туризму показав наявність взаємозалежності. Підвищення кількості приїжджих туристів, позитивно відображаючись на загальноекономічному стані в державі, сприяло зменшенню кількості виїзних туристів з України; скорочення кількості в'їзних туристів відбулося через зменшення кількості туристів з Російської Федерації з 10,3 млн осіб до 1,2 млн осіб. Зважаючи на це, туристичному ринку України необхідно провести оновлення та модернізацію з урахуванням домінування туристів країн Західної Європи, що простежується протягом останніх двох років. Приведення до відповідності Європейським стандартам готелів, ресторанів, пам'яток культури, історії тощо. Проведення інформаційної компанії з метою відкриття України для багатьох людей нашої планети.

Список літератури / References

1. Горіна Г. Концептуальні засади та перспективи розвитку туристичної індустрії України / Г. Горіна // Торгівля і ринок України. – 2015. – №38. – С. 45-53.
Gorina G. Kontseptualni zasadi ta perspektivi rozvitku turistichnoyi industriyi Ukrayini [Conceptual bases and prospects of development of tourist industry of Ukraine]. Torgivlya i rinek Ukrayini [Trade and market of Ukraine], 2015, no. 38, pp. 45-53.
2. Сливенко В. А. Направлення розвитку в'їзного туризму в Україні / В.А.Сливенко, М.В. Лис // матеріали V Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації» (14 лютого 2014 року) Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара, Україна [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://confcontact.com/2014_02_meshko/28_Slyvenko.htm
Slyvenko V. A., Lis M.V. Napravleniya razvitiya v"ezdnoho turizma v Ukraine [Directions of development of tourism in Ukraine]. materialy V Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferentsiya molodykh uchenykh i studentov «Strategiya ehkonomicheskogo razvitiya stran v usloviyakh globalizatsii» (14 fevralya 2014 goda) Dnepropetrovskij natsional'nyj universitet imeni O. Gonchara, Ukraina [materials of V international scientific-practical conference of young scientists and students "Strategy of economic development of countries in conditions of globalization" (14 February 2014), Dnipropetrovsk national University named after O. Honchar, Ukraine]. Available at: http://confcontact.com/2014_02_meshko/28_Slyvenko.htm
3. Федоров А. Особенности рынка в'їзного туризму / А. Федоров // Сайт Туризм в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrtravel.livejournal.com/797.html>
Fedorov A. Osobennosti rynka v"ezdnoho turizma [Features the inbound tourism market]. Available at: <http://ukrtravel.livejournal.com/797.html>
4. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
Sayt Derzhavnoyi sluzhbi statistiki Ukrayini [The website of the State statistics service of Ukraine]. Available at: <http://ukrstat.gov.ua/>
5. Travel & Tourism Economic Impact Ukraine 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/countries%202015/ukraine2015.pdf>
Travel & Tourism Economic Impact Ukraine 2015. Available at: <http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/countries%202015/ukraine2015.pdf>
6. Travel & Tourism Economic Impact Europe 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/regional%202015/europe2015.pdf>
Travel & Tourism Economic Impact Europe 2015. Available at: <http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/regional%202015/europe2015.pdf>
7. Кузик С.П. Географія туризму / С. П. Кузик. – К. : Знання, 2011. – 271 с.

- Kuzik S.P. Geografiya turizmu (2011) [The geography of tourism]. Kiev, Znannya, 271 p.*
8. Концепція державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року / Сайт Асоціація «Укртуринформінвест» [електронний ресурс] – режим доступу:
http://utii.org.ua/index.php?itemid=70&catid=37:zakonodavstvo&id=82:dergprograma-rozvitku-tourist-202&option=com_content&view=article
Kontsepsiya derzhavnoyi tsilovoyi programi rozvitku turizmu ta kurortiv na period do 2022 roku [The concept of the state target program of development of tourism and resorts for the period until 2022]. Available at:
http://utii.org.ua/index.php?itemid=70&catid=37:zakonodavstvo&id=82:dergprograma-rozvitku-tourist-202&option=com_content&view=article
9. Вілкул О. В'їзний потік туристів в Україну до 2022 року має збільшитися вдвічі / О.Вілкул // Урядовий портал [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246397941&cat_id=244276429
Vilkul O. V'izniy potik turistiv v Ukrayinu do 2022 roku mae zbilshititsya vdvichi [Inbound tourist flow to Ukraine until 2022 is expected to increase twice]. Available at:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246397941&cat_id=244276429

Реферат

Цель. Целью статьи является изучение общей динамики развития туристической индустрии, анализа состояния международного туризма в Украине.

Методы. Использован комплекс общенаучных методов гносеологии: теоретического обобщения, анализа и синтеза, индукции и дедукции, прогнозирования, методов графического, статистического и математического анализа. Исходным фактом исследования является констатация изменчивости туристической отрасли и общества.

Результаты. Рассмотрена динамика изменения туристических потоков Украины на примере въездного и выездного туризма. Отмечено положительную тенденцию развития въездного туризма в Украине в начале первого десятилетия XXI века. Определены кризисные моменты и констатировано резкое уменьшение количества въездных туристов по причине аннексии Крыма и военного конфликта на Востоке Украины в 2014 г. Установлено взаимозависимость между количеством приезжих туристов и числом выехавших граждан Украины за границу, как индикатора состояния экономики страны. Проанализировано концепцию государственной целевой программы развития туризма и курортов на период до 2022 года, даны рекомендации по ее совершенствованию и дополнению.

Ключевые слова: туризм, динамика, программа развития, туристическая индустрия, курорты, инфраструктура, экономика.

Referens

Target. The target of the given article is to study general dynamics of the tourist sphere development in Ukraine, analyze the purpose of international tourism to Ukraine.

Methods. The complex of general scientific methods of gnoseology is used: theoretical generalization, analysis and synthesis, induction and deduction, scientific prognostication, methods of the graphical, statistical and mathematical analysis. The initial fact of a research is establishing of changeability of a tourist sphere and society.

Results. Having studied the conditions and the prospects of development of entrance tourism to Ukraine it is possible to draw the following conclusions and recommendations: under the circumstances of information society the sphere of tourism became an important direction of development in economy; during the last 15 years general dynamics of entrance tourism to Ukraine was positive, the situation changed only in 2014 after annexation of the Crimea and the beginning of the military conflict in the eastern part of Ukraine; rapid development of entrance tourism during 2006-2014 put Ukraine on the first place among the international tourist

attractions; the main tourist flows were distributed between regions of Ukraine disproportionately, through dissimilarity of a condition of infrastructure.

Keywords: tourism, dynamics, development program, tourist sphere, resorts, infrastructure, economy.